

Sygn. akt I ACa 1115/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 kwietnia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Bogusław Suter
Sędziowie	:	SA Małgorzata Dołęgowska SO del. Grażyna Wołosowicz (spr.)
Protokolant	:	Izabela Lach

po rozpoznaniu w dniu 20 kwietnia 2016 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **J. T. (1)**

przeciwko **W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (2)**

o zapłatę

na skutek apelacji powoda i pozwanych

od wyroku Sądu Okręgowego w Łomży

z dnia 15 października 2015 r. sygn. akt I C 80/15

I. zmienia zaskarżony wyrok:

1. w pkt. I i II w ten sposób, że oddala powództwo;

2. w pkt. III i IV w ten sposób, że zasądza od powoda J. T. (1) na rzecz pozwanych W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (2) kwotę 3.651 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu – kosztów zastępstwa procesowego;

II. oddala apelację powoda;

III. zasądza od powoda J. T. (1) na rzecz pozwanych W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (2) kwotę 5.100 zł tytułem zwrotu kosztów procesu za instancję odwoławczą.

(...)

UZASADNIENIE

Powód J. T. (1) wnosił o zasądzenie solidarnie od W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (2) kwoty 90.000 zł z ustawowymi odsetkami od 15 lutego 2005 r. do dnia zapłaty.

Pozwane W. W. (1), M. T. (1), M. T. (2) wnosiły o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 15 października 2015 r. Sąd Okręgowy w Łomży zasądził solidarnie do pozwanych W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (2) na rzecz powoda J. T. (1) kwotę 45.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 25 kwietnia 2015 r.(punkt I.); w pozostałym zakresie powództwo oddalił (punkt II.); zasądził solidarnie od pozwanych W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (3) na rzecz powoda J. T. (2) kwotę 2.609,58 złotych tytułem kosztów postępowania (punkt III.), zaś w pozostałym zakresie koszty postępowania wzajemnie zniósł (punkt IV.).

Z ustaleń poczynionych przez Sąd Okręgowy wynikało, że pozwana W. W. (1) (poprzednio W. T. (1)) i W. T. (2) pobrali się w 23 kwietnia 1988 roku. Umową darowizny sporządzoną w formie aktu notarialnego przed notariuszem J. G. w Kancelarii Notarialnej w Z. w dniu 14 lutego 1995 roku, rep.(...) J. T. (3) i jego żona J. T. (3) oświadczyli, że zabudowane gospodarstwo rolne zorganizowane na nieruchomościach opisanych w § 1 tego aktu darują synowi W. T. (2) (§ 3 umowy darowizny). Wedle § 1 tej umowy w skład zabudowanego gospodarstwa rolnego wchodziły położone we wsi T., gminie B., województwie (...) działki oznaczone numerami: (...) o łącznej powierzchni 6200 m2 oraz położone we wsi P., gminie A., województwie (...) działki oznaczone numerami: (...) o łącznej powierzchni 9 ha 3400 m2. Według oświadczenia stawających częścią składową działki nr (...) są zabudowania gospodarcze. W § 5 umowy darowizny W. T. (2) oświadczył, że na nabytej tym aktem nieruchomości ustanawia nieodpłatnie na rzecz darczyńców osobiste dożywotnie użytkowanie nieruchomości ograniczone do powierzchni 80 arów w działce (...) oraz korzystanie z budynków gospodarczych w rozmiarze niezbędnym do zaspokojenia ich potrzeb. W § 7 umowy strony wniosły o założenie w Sądzie Rejonowym w Wysokiem Mazowieckiem księgi wieczystej dla nieruchomości stanowiącej działki nr (...) o łącznej powierzchni 6200 m2 i dokonanie w niej wpisu własności na rzecz W. i W. małżonków T. na zasadzie wspólności ustawowej, a także o dołączenie do księgi wieczystej Kw nr (...) nieruchomości stanowiącej działki nr: (...) o łącznej powierzchni 8 ha i dokonanie w niej wpisu własności na rzecz W. T. (2) oraz w dziale III wpisu prawa użytkowania wieczystego na rzecz darczyńców - zgodnie z treścią tego aktu.

W. T. (2) przed notariuszem J. G. prowadzącą Kancelarię Notarialną w Z. podpisał w dniu 14 lutego 1995r. własnoręcznie oświadczenie, w którym zobowiązał się wypłacić bratu, tj. powodowi J. T. (1) w ciągu 10 lat, licząc od dnia 14 lutego 1995 roku kwotę stanowiącą równowartość ceny ziemi ornej z powierzchni 3 ha w gminie A. w dniu wypłaty. Wartość zobowiązania w dniu 14 lutego 1995 roku stawający określił na kwotę 2000 zł. Oświadczenie to nie było sporządzane, ani podpisywane przez W. T. (2) w obecności powoda J. T. (1), ani w obecności pozwanej W. W. (1) (poprzednio W. T. (1)). Powód dowiedział o tym oświadczeniu w 1995 roku już po jego podpisaniu.

W. T. (2) nadużywał alkoholu. Niemniej pozwana W. W. (1) pozostawała w dobrych relacjach osobistych z mężem i teściami. Ojciec W. T. (2) zmarł w 2004 roku. Matka W. T. (2) umarła w 2005 roku i została dochowana przez W. T. (2) i W. W. (1) w ich miejscu zamieszkania we wsi P.. Wyrokiem zaocznym z 1 grudnia 2005 roku, sygn. akt III RC 99/05, Sąd Rejonowy w Zambrowie Wydział III Rodzinny i Nieletnich zniósł wspólność majątkową małżeńską pomiędzy W. T. (1) z d. Ś. i W. T. (2) powstałą w wyniku małżeństwa zawartego w dniu 23 kwietnia 1988 r. przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w Z. i zapisanego w księdze małżeństw za numerem (...) - z dniem 11 października 2005 r.

W. T. (2) zmarł (...) w P.. Postanowieniem z 28 grudnia 2006 roku, sygn. akt I Ns 267/06 Sąd Rejonowy w Ostrowi Mazowieckiej Wydział I Cywilny stwierdził, że spadek po W. T. (2) nabyli w ogólności i w odniesieniu do wchodzącego w skład spadku gospodarstwa rolnego wdowa W. T. (1) w 4/16 częściach oraz dzieci: M. T. (4), M. T. (5), M. T. (1) i M. T. (2) w 3/16 częściach każde z nich. M. T. (4) i M. T. (5) zmarły na skutek wypadku komunikacyjnego (...). Postanowieniem z 26 maja 2009 roku, sygn. akt I Ns 123/09 Sąd Rejonowy w Zambrowie I Wydział Cywilny stwierdził, że spadek po M. T. (4) (c. W. i W.) oraz spadek po M. T. (5) (c. W. i W.), które zmarły (...) w K., na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyły matka W. T. (1) (w udziałach po 6/16 części po każdej z nich), siostra M. T. (1)

(w udziałach po 5/16 części po każdej z nich) oraz siostra M. T. (2) (w udziałach po 5/16 części po każdej z nich), w tym także wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne.

Pismem z 15 czerwca 2007 roku powód J. T. (1) skierował do pozwanej W. W. (1) pismo, w którym podał, że w związku z tym, iż W. T. (2) nie dokonał wpłaty na rzecz powoda równowartości 3 ha gruntu położonego na terenie gminy A., wzywa pozwaną do uregulowania należności. Pismo to pozostało bez odpowiedzi ze strony pozwanej W. W. (1). W dniu 9 lutego 2009 roku powód J. T. (1) wystąpił do pozwanej W. W. (1) z przedsądowym wezwaniem do zapłaty. Tym razem, pismem z 16 marca 2009 roku otrzymał odpowiedź, w której pozwana wskazała na brak jakichkolwiek podstaw do spełnienia żądania powoda i zakwestionowała istnienie jego roszczenia.

W. T. (1) w dniu 27 sierpnia 2011r. zawarła kolejny związek małżeński i obecnie nosi nazwisko W.. Pozwane W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (2) nadal są współwłaścicielkami gospodarstwa rolnego, w skład którego wchodzi nieruchomości, które były przedmiotem umowy darowizny z 14 lutego 1995 roku, Rep. (...) z tytułu spadkobrania po mężu i ojcu W. T. (2) oraz po córkach i siostrach M. T. (4) i M. T. (5). Gospodarstwo to aktualnie liczy 18 ha i zostało oddane w dzierżawę za czynsz w wysokości 500 zł za hektar rocznie. Pozwana jest też właścicielem gospodarstwa rolnego o pow. 9 ha w miejscowości P., które stanowi jej majątek odrębny. To gospodarstwo również znajduje się w dzierżawie za czynsz w wysokości 600 zł za hektar. Pozwana W. W. (1) pobiera również za te grunty dopłaty bezpośrednie w łącznej wysokości ok. 23 000 zł rocznie. Pracuje w Zakładach (...) w C. i zarabia 1900-2000 zł miesięcznie. Jest w stanie odłożyć 500 zł. miesięcznie. Nie ma zobowiązań. Pozwana M. T. (1) pracuje jako barmanka. Zarabia 840 zł brutto. Studiuje w Ł. zaocznie na kierunku technologia żywności i żywienia. Opłata za uczelnię wynosi 475 zł miesięcznie. Natomiast pozwana M. T. (2) obecnie poszukuje pracy. Studiuje w Ł. zaocznie na kierunku technologia żywności i żywienia. Czesne wynosi również 475 zł miesięcznie. Pozwane prowadzą wspólne gospodarstwo domowe. Nie korzystają ze świadczeń z pomocy społecznej.

Powód J. T. (1) od 1995 roku cały czas mieszkał w D.. Dotychczas nie występował o zachówek. W okresie od 1 sierpnia 2013 roku do 31 lipca 2015 roku średnia wartość gruntów ornych na terenie gminy A. równała się 28 634 zł/ha, gruntów rolnych wieloużytkowych – 31 643 zł/ha, gruntów rolnych – 30 461 zł/ha.

Sąd I instancji wskazał, że w sprawie – co do zasady - nie był sporny fakt zawarcia umowy darowizny w formie aktu notarialnego przed notariuszem J. G. w Kancelarii Notarialnej w Z. 14 lutego 1995 roku, rep. (...) pomiędzy J. T. (3) i jego żoną J. T. (4) a ich synem W. T. (2) oraz przedmiot tej umowy. Sporna nie była również okoliczność, że W. T. (2) tego samego dnia, tj. 14 lutego 1995 roku w obecności notariusza J. G. prowadzącej Kancelarię Notarialną w Z. podpisał własnoręcznie oświadczenie, w którym zobowiązał się wypłacić bratu, tj. powodowi J. T. (1) w ciągu 10 lat, licząc od dnia 14 lutego 1995 roku kwotę stanowiącą równowartość ceny ziemi ornej z powierzchni 3 ha w gminie A. w dniu wypłaty. Okolicznością bezsporną jest również fakt, że W. T. (2) zmarł (...) i nie wykonał wobec powoda J. T. (1) zobowiązania wynikającego z oświadczenia z 14 lutego 1995 roku. Kwestią sporną natomiast był charakter prawny oświadczenia W. T. (2) z 14 lutego 1995 roku i jego skuteczność, a także okoliczność, kiedy pozwana W. W. (1) dowiedziała się o oświadczeniu podpisanym przez jej męża i wynikającym z jego treści zobowiązaniu. W szczególności, strona pozwana twierdziła, że nie doszło między W. T. (2) a powodem J. T. (1) do zawarcia skutecznej umowy będącej źródłem zobowiązania do zapłaty na rzecz powoda kwoty 90 000 zł. Brak jest bowiem jakiegokolwiek porozumienia między W. T. (2) a J. T. (1). Pismo z 14 lutego 1995 roku, które stanowi podstawę roszczenia powoda, należy uznać za jednostronne oświadczenie woli W. T. (2), które jako takie, nie kreując stosunku zobowiązaniowego – nie może stanowić podstawy roszczeń cywilnoprawnych. Z drugiej strony, dokonując wykładni oświadczenia woli W. T. (2), wyrażonego w piśmie z 14 lutego 1995 roku należało rozważyć, czy owo oświadczenie stanowi potwierdzenie istnienia między stronami zobowiązania umownego – ustnej umowy zawartej między oznaczonymi osobami. Wówczas jedynym stosunkiem zobowiązaniowym, którego wyrazem ma być oświadczenie zawarte w piśmie z 14 lutego 1995 roku, może być umowa darowizny oznaczonej we wskazanym piśmie sumy pieniężnej jako równowartość nieruchomości gruntowej o oznaczonej powierzchni (ustna umowa darowizny). Fakt istnienia w dniu 14 lutego 1995 roku małżeńskiej wspólności ustawowej i w związku z tym przysporzenie w postaci oznaczonej sumy pieniężnej (zapłata) na rzecz J. T. (1) kosztem majątku wspólnego W. T. (2) oraz W. T. (1) (obecnie W. W. (1)) bez wymaganej zgody pozwanej, powoduje że przedmiotowe oświadczenie dotknięte jest sankcją nieważności, a zatem nie jest ono prawnie skuteczne. Pozwana

W. W. (1) nigdy nie potwierdziła umowy zawartej bez jej zgody przez ówczesnego męża W. T. (2). Ponadto, J. i J. małżonkowie T. w umowie darowizny sporządzonej w formie aktu notarialnego nie włożyli na obdarowanego W. T. (2) oznaczonego polecenia. Brak jest więc podstawy prawnej do uwzględnienia żądania powoda.

Sąd Okręgowy nie podzielił jednak stanowiska reprezentowanego przez stronę pozwaną. Stwierdził, że w żadnym wypadku nie można mówić o nieważności oświadczenia W. T. (2) z 14 lutego 2015 roku. Zostało ono zawarte w dopuszczalnej, pisemnej formie z podpisem notarialnie poświadczonym. Zdaniem Sadu Okręgowego ponadto niewątpliwie oświadczenie W. T. (2) było ściśle powiązane z umową darowizny w formie aktu notarialnego z 14 lutego 1995 roku. Świadczy o tym nie tylko tożsamość dat zawarcia umowy darowizny i złożenia oświadczenia (tj. 14 lutego 1995 roku), ale również treść obu dokumentów. Na mocy umowy darowizny w formie aktu notarialnego z 14 lutego 1995 roku W. T. (2) stał się właścicielem na zasadzie wspólności majątkowej małżeńskiej wraz z żoną W. T. (1) (obecnie W. W. (1)) działek nr (...) o łącznej powierzchni 6200 m², położonych we wsi T., gminie B., województwie (...) (§ 3 w zw. z § 1 pkt a) w zw. z § 7 pkt a) umowy darowizny). W. T. (2) na podstawie umowy darowizny z 14 lutego 1995 roku stał się również właścicielem działek o nr (...) o łącznej powierzchni 9 ha 3400 m² położonych we wsi P., gminie A., województwie (...), przy czym złożony został wniosek o dołączenie do księgi wieczystej Kw nr (...) nieruchomości stanowiącej działki nr (...) o łącznej powierzchni 8 ha i dokonanie w niej wpisu własności na rzecz W. T. (2) oraz w dziale III wpisu użytkowania wieczystego na rzecz darczyńców – zgodnie z treścią aktu notarialnego. Z kolei, w oświadczeniu z 14 lutego 1995 roku W. T. (2) zobowiązał się wypłacić bratu, tj. powodowi J. T. (1) w ciągu 10 lat, licząc od dnia 14 lutego 1995 roku kwotę stanowiącą równowartość ceny ziemi ornej z powierzchni 3 ha w gminie A. w dniu wypłaty.

W ocenie Sądu Okręgowego, w okolicznościach niniejszej sprawy, mamy do czynienia z tzw. darowizną obciążliwą. Jest ona dopuszczalna w oparciu o zasadę swobody umów (art. 3531 k.c.) i co do zasady nie narusza treści art. 58 k.c. Przepisy prawa nie zawierają zakazu zawierania tego typu umów. Fakt, że w sposób wyraźny została uregulowana instytucja polecenia (art. 893 k.c.) nie oznacza, że strony nie mogą inaczej ułożyć wzajemnych stosunków, w tym zobowiązać się do świadczenia na rzecz osoby trzeciej (por. Michał Niedośpiał – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych 1997/10/75, glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego z 3 lutego 1995 roku, sygn. akt I Acr 656/94)

Zdaniem Sądu Okręgowego, J. i J. małżonkowie T. przekazując gospodarstwo rolne (...) równocześnie dążyli do zabezpieczenia majątkowego także drugiego z synów, tj. powoda J. T. (1).

W ocenie Sądu Okręgowego, W. T. (2) stał się względem powoda J. T. (1) dłużnikiem w ramach stosunku zapłaty (który to stosunek nie ma charakteru abstrakcyjnego względem osoby trzeciej, gdyż ma podstawę prawną w stosunku pokrycia). Niewątpliwie bowiem J. i J. małżonkowie T. darowali W. T. (2) gospodarstwo rolne, obciążając go w drodze odrębnego oświadczenia W. T. (2) obowiązkiem świadczenia na rzecz powoda, co miało charakter umowy na rzecz osoby trzeciej, o jakiej mowa w art. 393 § 1 k.c. Powód mógł zatem żądać bezpośrednio od W. T. (2) spełnienia tak zastrzeżonego świadczenia. Zeznania świadków potwierdzają, że W. T. (2) pamiętał i mówił o zobowiązaniu wobec brata, planował też przepisanie ziemi na J. T. (1) (zeznania świadków B. S., H. S., P. T., J. Z., S. G., M. P., H. T.).

Sąd okręgowy wskazywał, że roszczenie powoda J. T. (1) wobec pozwanych W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (2) znajdowało swe źródło w art. 1030 zdanie 2 k.c. i art. 1031 § 1 i § 2 k.c. Przejście obowiązków majątkowych zmarłego z chwilą jego śmierci na spadkobierców miało zaś to znaczenie, że wierzycielowi przysługiwało względem spadkobiercy dłużnika takie samo uprawnienie, jakie przysługiwało mu względem dłużnika.

Nie sposób było zdaniem Sądu Okręgowego zgodzić się z twierdzeniem strony pozwanej, że w oświadczeniu z 14 lutego 1995 roku W. T. (2) zobowiązał się do zapłaty powodowi J. T. (1) jedynie kwoty 2000 zł. Kwota 2000 zł została w tym oświadczeniu powołana jedynie dla wyliczenia taksy notarialnej (na podstawie nie obowiązującego już rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12 kwietnia 1991 r. w sprawie taksy notarialnej - Dz.U.1991.33.146 ze zm.). Natomiast z treści samego oświadczenia wynikało, że zobowiązanie W. T. (2) obejmuje równowartość ceny ziemi ornej o powierzchni 3 ha określonej na dzień dokonania wypłaty, czyli spełnienia tego zobowiązania. W toku sprawy biegły sądowy z zakresu geodezji i szacowania nieruchomości M. B. sporządził opinię, z której wynika, że w okresie od 1

sierpnia 2013 roku do 31 lipca 2015 roku średnia wartość gruntów ornych na terenie gminy A. równała się 28 634 zł/ha, gruntów rolnych wieloużytkowych – 31 643 zł/ha, gruntów rolnych – 30 461 zł/ha. Na podstawie opinii biegłego, uznał, iż w okresie od 1 sierpnia 2013 roku do 31 lipca 2015 roku równowartość ceny ziemi ornej z powierzchni 3 ha w gminie A. równała się 85 902 zł (3 x 28 634 zł/ha).

W tym stanie rzeczy sąd uznał roszczenie powoda za słuszne co do zasady. Jednakże Sąd Okręgowy miał jednak na względzie sytuację osobistą pozwanych W. W. (1), M. T. (1) oraz M. T. (2). Pozwana W. W. (1) prowadzi gospodarstwo domowe wspólnie z dwoma córkami, które studiuje zaocznie i nie są w stanie jeszcze w pełni samodzielnie się utrzymać. Pozwana W. W. (1) pomaga córkom między innymi w uiszczaniu opłat za studia w kwocie około 1000 zł miesięcznie. Wprawdzie pozwana M. T. (1) pracuje jako barmanka, ale uzyskuje niewielkie dochody - 840 zł brutto miesięcznie, a kwota ta z pewnością nie pozwala jej na samodzielne utrzymanie. Pozwana M. T. (2) wciąż szuka pracy, jak wyjaśniła ma trudności w jej znalezieniu, gdyż uczy się także w piątki, co powoduje, że nie byłaby w pełni dyspozycyjnym pracownikiem. Poza tym, to na pozwanej W. W. (1) i jej zmarłym mężu W. T. (2) spoczywał obowiązek zapewnienia opieki nad J. i J. małżonkami T., z czego się wywiązali. Nadto, wskazał, że powód J. T. (1) nie wykazywał szczególnej inicjatywy w domaganiu się spłaty od swego brata W. T. (2), mimo że jak przyznał (k. 66v) o oświadczeniu dowiedział się już w 1995 roku. Działania w tym kierunku podjął dopiero po śmierci brata, kierując do pozwanej W. W. (1) pismo z 15 czerwca 2007 roku. Stwierdził, że przejście obowiązków majątkowych zmarłego z chwilą jego śmierci na spadkobierców miało tylko to znaczenie, że wierzycielowi przysługuje względem spadkobiercy dłużnika takie samo uprawnienie, jakie przysługiwało mu względem dłużnika. Kwestia natomiast oceny, z punktu widzenia zasad przewidzianych w art. 5 k.c., użytku, jaki wierzyciel czyni z przysługującego mu uprawnienia, powinna być dokonywana według stanu istniejącego w chwili czynienia tego użytku oraz w odniesieniu do osoby aktualnie zobowiązanej. Gdy więc użytek ten uczyniony został względem spadkobierców, należało go rozpatrywać w świetle całokształtu okoliczności wiążących się z osobą spadkobiercy, a nie spadkodawcy (wyr. SN z 19 kwietnia 1971 r., III PRN 7/71, Lex nr 6911, A. Kidyba, E. Niezbecka, Komentarz do art. 1031 Kodeksu cywilnego, komentarz WKP 2012). W tych okolicznościach Sąd Okręgowy, uznał, że płatność zobowiązania na rzecz powoda w całości byłaby nadmiernym obciążeniem pozwanych W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (2). Mając na względzie art. 5 k.c. uznał, że wystarczającą sumą, prowadzącą do właściwej realizacji roszczenia powoda będzie zapłata na jego rzecz kwoty 45 000 zł z kwoty obliczonej przez biegłego tj. 85 902 zł z ustawowymi odsetkami od 25 kwietnia 2015r., tj. 14 dni od doręczenia odpisu pozwu. Ponad tę kwotę sąd powództwo oddalił. O odsetkach orzeczono na podstawie art. 481 § 1 k.c. Ze względu na częściowe uwzględnienie powództwa o kosztach orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c.

Apelacje od wyroku Sądu Okręgowego w Łomży z dnia 15 października 2015 roku złożył powód J. T. (1) oraz pozwane W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (6).

Powód J. T. (1) zaskarżył ww. wyrok w części tj. w punkcie II, III i IV, zarzucając mu:

- 1. obrazę przepisów prawa materialnego, tj. art. 5 k.c., poprzez jego niewłaściwe zastosowanie w postaci uznania, iż ze względu na sytuację osobistą i majątkową strony pozwanej zasadzenie całości roszczenia żądanego przez powoda pomimo jego zasadności, doprowadziłoby do nadmiernego obciążenia pozwanych, w sytuacji gdy pozwana ad 1 jest właścicielką licznych nieruchomości gruntowych o dużej wartości rynkowej, pobiera regularne dochody ze świadczenia pracy oraz innych tytułów, co w konsekwencji sprawia, iż jej sytuacja materialna oraz sytuacja pozwanych ad2 i ad3 będących na jej utrzymaniu nie może stanowić uzasadnienia zastosowania przez Sąd art. 5 k.c., a także z tego powodu, iż pozwane ad. 2 i 3 jako spadkobierczynie W. T. (2) również są współwłaścicielkami nieruchomości rolnych o znacznej wartości, które otrzymały jako spadek po ojcu,***
- 2. obrazę przepisów prawa materialnego, tj. art. 481 § 1 k.c. poprzez jego błędną interpretację i wskazanie, iż wspomniany przepis pozwala ustalić początek terminu naliczania odsetek za opóźnienie, co w konsekwencji doprowadziło do zasadzenia odsetek od dnia doręczenia pozwany odpisu pozwu, w sytuacji gdy na podstawie treści art. 481 § 1 k.c. nie sposób ustalić od jakiej***

daty roszczenie powoda stało się wymagalne oraz mając na uwadze, że data zapłaty roszczenia wynikała wprost z pisemnego oświadczenia zmarłego W. T. (2), które stanowi podstawę prawną żądań powoda w niniejszej sprawie i które jest dowodem potwierdzającym, iż żądanie powoda w zakresie zapłaty odsetek za opóźnienie zostało sformułowane w pozwie w sposób prawidłowy.

Wskazując na powyższe, wnosił o:

1. a) zasądzenie solidarnie od pozwanych na rzecz powoda kwoty 85 902 złotych wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 15 lutego 2005 r., do dnia zapłaty,

b) zasądzenie solidarnie od pozwanych na rzecz powoda kosztów procesu wraz z kosztami zastępstwa procesowego według norm przepisanych;

2. zasądzenie solidarnie od pozwanych na rzecz powoda kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pozwane W. W. (1), M. T. (1) i M. T. (2) zaskarżyły ww. wyrok w części tj. w zakresie zasądzenia kwoty 45 000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od tej kwoty tj. objętej pkt. I wyroku, a także części rozstrzygnięcia zasądzającej od pozwanych na rzecz powoda koszty procesu, objętej pkt. III wyroku, zarzucając mu:

1) naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 233 § 1 k.p.c. przez sprzeczne z zasadami logiki i doświadczenia życiowego uznanie, iż na mocy notarialnej umowy darowizny z dnia 14.02.1995 r. (Rep. (...)) J. i J. małżonkowie T. (darczyńcy) darowali W. T. (2) (obdarowany) gospodarstwo rolne, obciążając darczyńcę zobowiązaniem zapłaty na rzecz osoby trzeciej – J. T. (1) (pozwany) podczas gdy:

a) przedmiotowa okoliczność nie znajduje jakiegokolwiek potwierdzenia w materiale dowodowym zgromadzonym w sprawie, w szczególności nie wynika ona z treści notarialnej umowy darowizny z dnia 14.02.1995 r. (Rep. (...)), a także zeznań świadków oraz twierdzeń samych stron w tym w szczególności strony powodowej,

b) z faktu, iż W. T. (2) „pamiętał i mówił o zobowiązaniu wobec brata” (k. 11 uzasadnienia skarżonego wyroku) nie można wyprowadzić twierdzenia dotyczącego zawarcia odrębnej, ustnej umowy pomiędzy darczyńcami (J. i J. małż. T.) a obdarowanym (W. T. (2)), mocą której zobowiązał się on względem swoich rodziców (darczyńców) do zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz powoda (osoby trzeciej),

c) fakt złożenia przez W. T. (2) w dniu 14 lutego 1995 r. oświadczenia woli oraz treść tegoż oświadczenia, może dowodzić wyłącznie istnienia umowy między nim a powodem J. T. (1) nie zaś odrębnej, ustnej umowy między nim a J. i J. małżonkami T.;

2) naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 231 k.p.c. poprzez błędne uznanie, że z ustalonego faktu, iż W. T. (2) „pamiętał i mówił o zobowiązaniu wobec brata” (k. 11 uzasadnienia skarżonego wyroku) można wyprowadzić fakt istnienia odrębnej umowy, mocą której zobowiązał się on względem swoich rodziców do zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz powoda, podczas gdy powyższe dowodzi jedynie faktu złożenia w dniu 14 lutego 2015 r. oświadczenia przez W. T. (2) nie zaś podstaw jego złożenia;

3) naruszenie przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 888 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c., art. 65 k.c. oraz art. 393 § 1 k.c., a także art. 73 § 2 k.c. w zw. z art. 890 § 1 k.c. w zw. z art. 158 k.c. poprzez dokonanie błędnej interpretacji ww. przepisów w zakresie charakteru prawnego umowy

darowizny zawartej przez małżonków J. i J. T. (4) (darczyńców) na rzecz W. T. (2) (obdarowanego) i przyjęciu, iż była to tzw. darowizna obciążliwa, w sytuacji gdy z treści notarialnej umowy darowizny nie wynika tego typu zobowiązanie obdarowanego względem osoby trzeciej (tu: powoda), co – zważywszy na konstytutywny charakter aktu notarialnego, a także na zastrzeżenie formy aktu notarialnego, dla zawarcia tego typu umowy – wyklucza ustalenie, iż zawarto „dodatkowe, ustne” ustalenie (porozumienie) w zakresie treści ww. umowy darowizny, obciążając obdarowanego świadczeniem na rzecz powoda (osoby trzeciej), które to „dodatkowe” zastrzeżenie, zawarte bez prawem przewidzianej formy implikowało istotna treść ww. umowy (gdyby zaś strony tejże czynności zawarły dodatkowe porozumienie dotyczące obowiązku obdarowanego zapłaty sumy pieniężnej na rzecz powoda takowe porozumienie znalazłoby z pewnością wyraz w treści przedmiotowej umowy chociażby w postaci polecenia art. 893 k.c.);

4) naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 393 k.c., poprzez jego wnikliwe zastosowanie, wyrażające się w przyjęciu, iż W. T. (2) jest dłużnikiem w stosunku do wierzycieli (małżonków J. i J. T. (4)), a zatem iż pomiędzy tymi podmiotami istnieje jakikolwiek stosunek zobowiązaniowy tzw. stosunek pokrycia, stanowiący causa dla zobowiązania dłużnika wobec osoby trzeciej (tu: powoda), przy jednoczesnym braku jakiegokolwiek zobowiązania wierzyciela (tu: małżonków J. i J. T. (4)) z osobą trzecią (tu: powodem);

5) naruszenie przepisu prawa materialnego a mianowicie art. 37 § 1 pkt. 4 i § 2 k.r.o. w zw. z art. 888 k.c. poprzez jego niezastosowanie i uznanie, iż „zobowiązanie wynikające z oświadczenia z 14 lutego 1995 roku obciążało majątek odrębny W. T. (2) a zatem dla skutecznego zaciągnięcia zobowiązania wobec powoda J. T. (1) nie była konieczna zgoda pozwanej W. W. (1)” (k. 12 uzasadnienia skarżonego wyroku), podczas gdy:

a) brak jest jakichkolwiek podstaw do przyjęcia, iż zobowiązanie wynikające z oznaczonego oświadczenia miałyby obciążać majątek odrębny W. T. (2), w szczególności nie wynika to z treści samego oświadczenia,

każda darowizna z majątku wspólnego, z wyjątkiem drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych, wymaga zgody drugiego małżonka.

Wskazując na powyższe pozwane wnosily o:

- 1) zmianę zaskarżonego wyroku oprze oddalenie powództwa w całości;**
- 2) zasądzenie od powoda na rzecz pozwanych kosztów procesu za obie instancje, według norm przepisanych;**
- 3) ewentualnie: rozłożenie, na równe raty płatne rocznie przez okres 3 lat do dnia 31 grudnia każdego roku przy czym pierwsza rata płatna będzie do dnia 31 grudnia 2015 roku, zasądzonej na rzecz powoda od pozwanej należności pieniężnej.**

SĄD APELACYJNY ZWAŻYŁ, CO NASTĘPUJE:

Apelacja pozwanych zasługiwała na uwzględnienie, natomiast apelacja powoda była niezasadna.

W sprawie bezspornym było że, umową darowizny sporządzoną w formie aktu notarialnego przed notariuszem J. G. w Kancelarii Notarialnej w Z. w dniu 14 lutego 1995 roku (Rep. (...)) J. T. (3) i jego żona J. T. (3) darowali zabudowane gospodarstwo rolne zorganizowane na nieruchomościach położonych we wsi T., gmina B., województwo (...) działki oznaczone numerami: (...) o łącznej powierzchni 6200 m2 oraz położone we wsi P., gmina A., województwo (...) działki oznaczone numerami:(...) o łącznej powierzchni 9 ha 3400 m2. opisanych w § 1 tego aktu synowi W. T. (2). W. T. (2) przed notariuszem J. G. prowadzącą Kancelarię Notarialną w Z. podpisał w dniu 14 lutego 1995r. także własnoręcznie

oświadczenie, w którym zobowiązał się wypłacić bratu, tj. powodowi J. T. (1) w ciągu 10 lat, licząc od dnia 14 lutego 1995 roku kwotę stanowiącą równowartość ceny ziemi ornej z powierzchni 3 ha w gminie A. w dniu wypłaty. Wartość zobowiązania w dniu 14 lutego 1995 roku stawający określił na kwotę 2000 zł. Oświadczenie to nie było sporządzane, ani podpisywane przez W. T. (2) w obecności powoda J. T. (1), ani w obecności pozwanej W. W. (1) (poprzednio W. T. (1)). Powód dowiedział o tym oświadczeniu w 1995 roku już po jego podpisaniu. Poza sporem pozostawało także, że W. T. (2) zmarł w dniu (...), a spadek po nim na mocy prawomocnego postanowienia z dnia 28 grudnia 2006 roku (sygn. akt I Ns 267/06) Sądu Rejonowego w Ostrowi Mazowieckiej nabyli w ogólności i w odniesieniu do wchodzącego w skład spadku gospodarstwa rolnego wdowa W. T. (1) w 4/16 częściach oraz dzieci: M. T. (4), M. T. (5), M. T. (1) i M. T. (2) w 3/16 częściach każde z nich. M. T. (4) i M. T. (5) zmarły w dniu (...) i na mocy prawomocnego postanowienia z 26 maja 2009 roku (sygn. akt I Ns 123/09) Sądu Rejonowego w Zambrowie spadek po nich na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyły matka W. T. (1) (w udziałach po 6/16 części po każdej z nich), siostra M. T. (1) (w udziałach po 5/16 części po każdej z nich) oraz siostra M. T. (2) (w udziałach po 5/16 części po każdej z nich), w tym także wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne. Ustalenia Sądu Okręgowego w tym zakresie były prawidłowe i nie były kwestionowane przez żadną ze stron.

Na aprobatę Sądu Apelacyjnego nie zasługiwały natomiast dalsze ustalenia Sądu i instancji, a mianowicie, iż w okolicznościach niniejszej sprawy mamy do czynienia z tzw. darowizną obciążliwą – umową o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, a J. i J. małżonkowie T. przekazując gospodarstwo rolne synowi W. T. (2) dążyli do zabezpieczenia majątkowego także drugiego z synów tj. powoda J. T. (1). Zdaniem Sądu Apelacyjnego takich wniosków nie sposób było wysnuć na podstawie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego co czyniło zasadnym zarzut naruszenia przez sąd I instancji przepisu art. 233 § 1 k.p.c.

W doktrynie i orzecznictwie rzeczywiście nie budzi wątpliwości, że w art. 393 k.c. uregulowano umowę, która stanowi szczególną konstrukcję prawną, pozwalającą na wprowadzenie do struktury stosunku zobowiązaniowego osoby trzeciej wobec wierzyciela i dłużnika, która w braku odmiennego postanowienia umowy, może żądać bezpośrednio od dłużnika spełnienia zastrzeżonego na jej rzecz świadczenia. Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej jest zatem zobowiązaniem, w którym dłużnik ma spełnić świadczenie nie wobec wierzyciela, lecz wobec osoby nie będącej stroną tej umowy i nie biorącej w niej udziału. Z reguły zastrzeżenie w umowie takiego świadczenia jest następstwem stosunków łączących wierzyciela z osobą trzecią, w wyniku których wierzyciel pragnie przysporzyć osobie trzeciej określoną korzyść, wypełniając w ten sposób własny obowiązek. Osoba ta ma odnieść określoną korzyść majątkową wynikającą ze spełnienia przez dłużnika na jej rzecz świadczenia zastrzeżonego w umowie (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2002 r., IV CKN 786/00, LEX nr 54363).

Należy także wskazać, iż w istocie przepis art. 393 k.c. nie określa szczególnych wymogów co do formy zastrzeżenia świadczenia na rzecz osoby trzeciej. Oznacza to zatem, że na podstawie przepisów ogólnych zastrzeżenie to może być dokonane w dowolny sposób (art. 60 k.c.), jeżeli jednak przepis prawny lub umowa stron, jak w niniejszej sprawie, wymaga zachowania formy szczególnej dla kontraktu podstawowego, obowiązek ten obejmuje także zastrzeżenie świadczenia na rzecz osoby trzeciej. Beneficjent umowy uregulowanej w art., 393 k.c. musi jednak zostać w umowie wskazany, a przynajmniej dostatecznie zindywidualizowany, przez wskazanie metody jej oznaczenia w przyszłości (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2003 r., IV CK 206/02, LEX nr 164011). W umowie darowizny z dnia 14 lutego 1995 r. powód J. T. (1) nie został natomiast wskazany jako jej beneficjent, darczyńcy nie wskazali też rozmiaru zastrzeżonego na jej rzecz roszczenia. Okoliczności te nie wynikają również z notarialnego oświadczenia złożonego przez W. T. (2) w dniu 14 lutego 1995 roku, w którym powód upatruje źródła swojego roszczenia ani nie potwierdzają tego zeznania słuchanych w sprawie świadków. Wynika z nich jedynie, że W. T. (2) mówił o zobowiązaniu na rzecz brata (zeznania świadka H. S. k. 87), P. T. (87) J. Z. k.87-87v., S. G. k. 87v., M. P. k.87v. oraz H. T. k. 87-v.-88 akt). Celem umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej jest ułatwienie obrotu i dokonanie przez jedno świadczenie spełniane przez dłużnika do rąk osoby trzeciej (w ramach tzw. stosunku zapłaty łączącego dłużnika z tą osobą) dwóch przysporzeń: pomiędzy dłużnikiem i wierzycielem, czyli zastrzegającym (tzw. stosunek pokrycia) oraz pomiędzy wierzycielem a osobą trzecią (tzw. stosunek waluty). Konstrukcja umów na rzecz osoby trzeciej łączy zatem trzy stosunki zobowiązaniowe (pokrycia, waluty i zapłaty); za jej pomocą można osiągnąć efekt w postaci

umorzenia dwóch zobowiązań wskutek jednego świadczenia, np. gdy przyrzekający (dłużnik) zobowiązany do zapłaty na rzecz wierzyciela (zastrzegającego) przez świadczenie na rzecz osoby trzeciej, będącej wierzycielem zastrzegającego, spłaca zarówno swój dług wobec zastrzegającego, jak i dług tego ostatniego wobec osoby trzeciej (vide: wyrok Sądu Najwyższego z 29 czerwca 2012 r., I CSK 606/11, LEX nr 1232456).

W tym kontekście podkreślenia wymaga, że chociaż zgodnie z art. 65 § 2 k.p.c., w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu – to uwzględniając powyższe, brak jest podstaw, wbrew twierdzeniom powoda, aby uznać, że zawierając umowę darowizny z dnia 14 lutego 1995 r. W. T. (2) oraz jego rodzice mieli wolę zawarcia w umowie darowizny jakiegokolwiek zastrzeżenia, na rzecz powoda J. T. (1). Sąd Okręgowy dopuścił się zatem czyniąc ustalenia odmienne - naruszenia prawa materialnego, przede wszystkim art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 393 k.c. Ustalenie powyższe przesądzało o bezzasadności powództwa w całości, przez co bezprzedmiotowe było odnoszenie się do zarzutów apelacyjnych powoda.

Z uwagi na powyższe na zasadzie art. 386 § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji. Na podstawie art. 98 k.p.c. dokonano korekty w zakresie obowiązku poniesienia przez strony kosztów procesu stosownie do wyniku sprawy. Na tej samej zasadzie rozstrzygnięto o kosztach postępowania odwoławczego, mając na uwadze, iż apelacja powoda okazała się bezzasadna, natomiast uwzględniono apelację pozwanych, a zatem powód jako strona przegrywająca powinien ponieść koszty procesu w drugiej instancji poniesione przez pozwanych, na które złożyły się opłata od apelacji w kwocie 1 500 złotych (k 183 akt) oraz wynagrodzenie ich pełnomocnika obliczone stosownie do treści § 13 ust. 1 pkt.1 w zw. z § 6 pkt. 5) rozporządzenia Ministra w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu z dnia 28 września 2002r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).

(...)